

PŘÍBĚH TISÍCÍ DRUHÉ NOCI

Joseph
Roth

VOLVOX
GLOBATOR

PŘÍBĚH TISÍCÍ DRUHÉ NOCI

Joseph
Roth

VOLVOX GLOBATOR

JOSEF ROTH
Die Geschichte von der 1002. Nacht

Přeložil Miroslav Stuchl

Kniha vychází s podporou rakouského Spolkového ministerstva
pro výuku, umění a kulturu

Gefördert aus den Mitteln des Bundesministeriums
für Unterricht, Kunst und Kultur

Copyright © Volvox Globator, 2016
Translation © Miroslav Stuchl, 2016
ISBN 978-80-7511-234-7 (pdf)
ISBN 978-80-7511-235-4 (epub)

I

Na jaře roku 18... začal šáh šáhů, svatý, vznešený a velký monarcha, neomezený panovník a král všech perských států, pociťovat obtíže, jaké ještě nikdy nepoznal.

Nejproslulejší lékaři říše nedokázali jeho nemoc vysvětlit. Šáh šáhů byl nanejvýš znepokojen.

Jedné bezesné noci povolal svého vrchního eunucha Patomina. Byl to mudrc a znal svět, ačkoliv nikdy neopustil dvůr. K němu šáh pravil:

„Jsem nemocen, příteli Patomine. Obávám se, že jsem velmi nemocen. Lékař říká, že jsem zdravý, ale já mu nevěřím. Věříš mu ty, Patomine?“

„Ne, ani já mu nevěřím!“ řekl Patominos.

„Domníváš se tedy také, že jsem těžce nemocen?“ otázal se šáh.

„Těžce nemocný – ne – to se nedomnívám,“ odvětil Patominos. „Ale nemocný! Nemocný určitě, pane! Je, pane, mnoho nemocí. Lékaři je nevidí, protože jsou vycvičeni všímat si pouze nemocí tělesných orgánů. K čemu však je člověku zdravé tělo se zdravými orgány, když jeho duše po něčem touží?“

„Jak víš, že po něčem toužím?“

„Dovoluji si to tušit.“

„A po čem tedy toužím?“

„To je věc,“ odpověděl Patominos, „o které bych musel chvíli přemýšlet.“

Eunuch Patominos se tvářil, jako by přemýšlel, pak pravil: „Pane, vaše touha se upíná k exotickým zemím, k evropským zemím například.“

„Nějaká dlouhá cesta?“

„Krátká cesta, pane! Krátké cesty přinášejí víc radosti než ty dlouhé. Z dlouhé cesty člověk onemocní.“

„A kam?“

„Pane,“ řekl eunuch, „v Evropě je mnoho zemí. Všechno záleží na tom, co vlastně člověk v těch zemích hledá.“

„A co si myslíš, Patomine, že bych měl hledat?“

„Pane,“ řekl eunuch, „tak ubohý člověk jako já neví, co by mohl velký panovník hledat.“

„Patomine,“ pravil šáh, „ty víš, že jsem se už týdny nedotkl žádné ženy.“

„To vím, pane,“ odvětil Patominos.

„A myslíš si, Patomine, že je to zdravé?“

„Pane,“ prohlásil eunuch a trochu se přitom pozvedl ze své úklony, „je třeba říci, že lidé mého zvláštního druhu té věci příliš nerozumějí.“

„Záviděnlivý.“

„Ano,“ odvětil eunuch a vztyčil se v celé své zaoblené velikosti. „Ty jiné muže z celého srdce lituji.“

„Proč nás lituješ, Patomine?“ zeptal se vládce.

„Z mnoha důvodů,“ odpověděl eunuch, „zvláště pak proto, že tihle muži jsou podrobeni zákonu změny. Je to klamný zákon, protože žádná změna není.“

„A jen tohle by mě uzdravilo?“

„Přesvědčení ne, pane,“ řekl eunuch, „ale zážitky, které člověk potřebuje, aby k tomu přesvědčení dospěl.“

„Jak docházíš k takovým poznatkům, Patomine?“

„Tím, že jsem vykleštěn, pane!“ odvětil eunuch a znovu se uklonil.

Poradil šáhovi šáhů vyrazit na dlouhou cestu. Navrhl Vídeň. Panovník si vzpomněl: „Mohamedáni tam byli už před mnoha lety.“

„Pane, tenkrát se jim bohužel nepodařilo vniknout do města. Na Štěpánské věži by jinak nestál kříž, ale náš půlměsíc!“

„Co bylo, to bylo. S rakouským císařem teď žijeme v míru.“

„Jistě, pane!“

„Jedeme!“ poručil šáh. „Oznámit ministrům!“

I stalo se, jak poručil.

Z počátku ve vagonu první třídy, později v zadní části lodi panuje nad ženami – seděl vrchní eunuch Kalo Patominos. Hleděl na rudě žhnoucí zapadající slunce. Rozložil koberec, vrhl se na zem a začal mumlat večerní modlitbu. Nepoznání dorazili do Konstantinopole.

Moře bylo tiché jako dítě. Lehce a líbezně, jako by byla sama dítětem, plula loď do modré noci.

II

Několik dní křížovala šáhova svatební loď modré moře. Neboť nikdo se velkému vládci neodvážil říct, že je nutno čekat na odpověď perského vyslance ve Vídni. Po půldruhém dnu byl už šáh netrpělivý. Ačkoli se nestaral o kurz lodi, nemohl nezpozorovat, že se stále vynořuje tentýž kus pobřeží, který právě opustili. Také jemu začalo postupně připadat divné, že tak silná loď potřebuje tolik času, aby přeplula tak malé moře. Dal si zavolat velkovezíra a naznačil mu, že je nespokojen s nevalnou rychlostí plavby. Jenom to naznačil, neřekl to přímo. Neboť jestliže nevěřil žádnému ze svých sluhů, dokud se nalézal na pevné zemi, pak jim důvěřoval ještě méně, když se plavil po vodě. Zajisté byli i na moři v rukou božích, také však trochu v rukou kapitána. Ostatně, kdykoli šáh pomyslel na kapitána, zneklidněl. Vůbec se mu nezamlouval, zvláště proto, že si nemohl vzpomenout, zda ho už někdy viděl. Byl totiž krajně nedůvěřivý. Dokonce i muže, kteří mu byli blízcí a důvěrně známí, snadno a rád podezřívá. A co teprve ty, které vůbec neznal, nebo si na ně nevzpomínal? Ano, byl do té míry nedůvěřivý, že se nikdy neodvážil projevit jim svou nedůvěru – v dětinském a mocným pánům často vlastním přesvědčením, že jsou ještě vychytralejší než jejich sluhové. Proto také nyní velkovezírovi pouze opatrně naznačil, že se mu ono dlouhé ježdění sem a tam nějak nezdá. Avšak velkovezír, jenž asi rozpoznal, že šáh svou nedůvěru nehodlá vyjádřit, nedal nijak najevo, že nedůvěru cítí.

„Pane,“ řekl velkovezír, „i mně připadá nepochopitelné, že potřebujeme tak dlouhou dobu, abychom přepluli moře.“

„Ano,“ přitakal šáh, jako by ho na příliš pomalou plavbu upozornil svou poznámkou teprve velkovezír, „ano, máš pravdu: proč plujeme tak pomalu?“

„Museli bychom se, pane, zeptat kapitána!“ řekl velkovezír.

Kapitán přišel a šáh se otázel: „Kdy konečně dosáhneme pobřeží?“

„Velkomocný pane,“ odvětil kapitán, „život Vašeho Veličenstva je nám všem svatý! Svatější než naše děti, svatější než naše matky, svatější než panenky našich očí. Naše přístroje ohlašují bouři, i když se moře právě tváří tak mírumilovně. Dokud je Vaše Veličenstvo na palubě, musíme být tisícínásobně ostražití. Co je důležitější pro náš život, pro naši zemi, pro tento svět než posvátný život Vašeho Veličenstva? A naše přístroje bohužel ohlašují bouři, Veličenstvo!“

Šáh pohlédl na oblohu. Byla modrá, hladce vyklenutá, zářivá. Šáh se domníval, že ho kapitán obelhává. Neřekl však nic. Privil jenom: „Mně se zdá, kapitáne, že tvoje přístroje nestojí za nic!“

„Zajisté, Veličenstvo,“ odpověděl kapitán, „ani přístroje nejsou vždy spolehlivé!“

„Právě tak jako ty, kapitáne,“ řekl šáh.

Najednou zpozoroval droboučkový bílý mráček na okraji horizontu. Po pravdě řečeno: nebyl to ani mráček, byl to malý závoj, vlastně jen náznak nějakého mráčku. I kapitán to v témže okamžiku postřehl – a už jen doufal, že mu na pomoc přijde nějaký zázrak, že on a jeho lež, a jeho lživé, prolhané přístroje budou najednou v očích vládce všech věřících ospravedlněny.

Ale stal se pravý opak. Neboť: čím nepatrnější a jak výdech tenký mráček byl, tím mocnější byla šáhova zlost. Už se tak radoval, že přistihl velkovezíra a kapitána při hanebné lži – a teď přišla sama příroda – zrodil se mráček, a jak snadno z toho mohly být skutečné mraky!, a nakonec ještě dá za pravdu lživým přístrojům! S hněvivou pozorností sledoval šáh nepřetržitě se měnící tvary mráčku. Ten se brzy rozptýlil. Vítr ho trochu rozehnal. Pak se však zcelil ještě pevněji než předtím. Nyní vypadal jako závoj, smotaný do klubíčka. Pak se roztáhl do délky. Nakonec ztmavl a zhoustl.

Kapitán stál pořád ještě za šáhovými zády. I on pozoroval proměňující se tvary mráčku, rozhodně však nijak zlostně, nýbrž s potěchou. Ach ne: jak ho klamaly jeho smysly! Hněvivý a rozlícený otočil se šáh a ukázal kapitánovi svůj obličej jako nějaký nebezpečný, fialový mrak plný krup. „Vy všichni se mýlíte,“ začal mocný vládce docela potichu, hlasem, který, téměř neslyšně, vycházel z neznámých pohnutek duše. „Vy všichni se mýlíte, když se domníváte, že vaše úskoky neprohlédnu. Neříkáš mi pravdu! Co mi to tu vyprávíš o svých přístrojích? Jakou bouři to předpovídají? Moje oko bude ještě dlouho tak jisté jako tvoje přístroje. Kolem dokola je nebe jasné a modré,

zřídka kdy jsem viděl tak jasnou a modrou oblohu. Otevři oči, kapitáne! Řekni sám, cožpak nevidíš jen jediný, a ještě navíc tak malý mráček na horizontu?“

Kapitánův úlek byl velký, ale ještě mocnější byl jeho údiv. A ještě větší než jeho úlek a údiv byla jeho bezradnost. Byla vládcova zloba opravdová, nebo hraná? Vystavoval ho panovník zkoušce? Kdo to mohl vědět? Kapitán nežil nikdy v šáhově blízkosti, neznal jeho zvyklosti. Ten či onen příležitostně kapitánovi vyprávěl, že šáh někdy předstírá rozzlobeného, aby rozpoznal stupeň upřímnosti, jehož jsou jeho sluhové schopni. Naneštěstí myslel ubohý kapitán právě nyní na tento jediný, obecně ani trochu příznačný charakterový rys vládce, a rozhodl se být upřímný.

„Pane,“ řekl kapitán, „oči Vašeho Veličenstva právě spatřily tam na horizontu mrak.“

A nešťastný kapitán hnal svou odvahu tak daleko, že dokonce natáhl prst a ukázal na mráček, z něhož se mezitím stal skutečný, černo-modrý mrak, který se hnal s hrozivým spěchem k lodi.

„Kapitáne!“ hřímal šáh, „chceš mě učit dívat se na nebesa? Nazýváš tamten světlý kousek mlhy mrakem? Necítíš sluneční paprsky?“

V tom okamžiku se ale událo něco nečekaného. Mrak, z něhož se v několika vteřinách stal mocný, vodou těhotný, modročerný bouřkový mrak plný deště, doputoval ke slunci a zatemnil svět.

Kapitán rozpráhl obě ruce, a z jeho třesoucích se rtů už nevyšlo ani slovo. Vypadal, jako by chtěl říci: „Pane, ke své lítosti jsem nucen nechat promluvit nebe. Právě se chystá odpovědět Vašemu Veličenstvu místo mě.“

Šáh sice samozřejmě také viděl, jak se slunce zakabonilo. Ještě však dost dobře nevěděl, jestli se má těšit z čestnosti svých sluhů, kteří mu skutečně poskytli přesnou a pravdivou zprávu o blížící se bouři, nebo zda se má zlobit, že zaplatil za svou vlastní nedůvěru. Cítil, že je v nebezpečí a jeho pomýlení by se mohlo prozradit. To se rozhodně nesmělo stát, a proto poručil: „Ukaž mi své přístroje, kapitáne!“

Zatímco kráčeli po palubě, šáh vepředu, kapitán za ním, zatáhla se obloha ještě více, pokud se o něčem takovém dalo vůbec mluvit, s výjimkou úzkého, modrého pásu na severovýchodě. Na západě byly mraky dočista hrozivé a fialové, v zenitu se světlaly a vypadaly přívětivěji. Na východě řídly takřka do laskavé bledosti. Kapitána, tři kroky za šáhem, se zmocnil opravdový, upřímný strach. Nyní to už nebyl jako

předtím děs z vládce a vlastní lži, nýbrž bázeň před Alláhem, pánem světa, a před bouří, kterou tak lehkomyšlně předpověděl. Poprvé měl kapitán tu čest ubytovat na své lodi šáha šáhů. Co věděl o zákonech diplomacie, ten dobrý kapitán? Už dvacet let křižoval moře, stále na tomto císařském parníku Achmed Akbar. Mnohou bouří zažil, ve svém mládí jezdil ještě na plachetnicích, tam se poprvé seznámil s mořskou plavbou. Nikdy od svého nástupu na trůn nepocítil tento šáh potřebu přeplout moře. Jemu, nebohému kapitánovi, se poprvé dostalo nebezpečného vyznamenání přepravit mocného vládce přes vodu. „My nesmíme v předepsaném čase dosáhnout pobřeží Evropy,“ řekl kapitánovi velkovezír. „Jeho Veličenstvo je nanejvýš netrpělivé povahy a chce mít svá přání splněna, sotva je vysloví. Jistě mi ale rozumíte, kapitáne, že existují určité diplomatické překážky. Musíme nejprve vyčkat odpovědi Jeho Excelence našeho velvyslance. Po tu dobu se musíme snažit křižovat poblíž pobřeží. Kdyby Jeho Veličenstvo snad napadlo se vás na to zeptat, řekněte, že se obáváte bouře.“

Tak pravil velkovezír. A hle: opravdu se schylovalo k bouři. A přístroje ji přece vůbec neohlásily. Oznámila ji zkrátka lež, prostá lež! Kapitán byl věřící a obával se Alláha.

Vstoupili do kapitánovy kajuty. Bylo tu něco málo přístrojů, především však žádný, který by mohl něco vypovědět o blížící se bouři. Byla tam jen jedna velká buzola, anglický výrobek, pevně přišroubovaná ke kulaté desce stolu. Šáh se k ní naklonil.

„Co je to, kapitáne?“ zeptal se. „Vaše Veličenstvo, buzola!“ řekl kapitán. „Aha,“ pravil šáh. „Jiné přístroje nemáš?“ „Tady ne, Veličenstvo, ty jsou vedle, v pokoji inženýra!“ – „Tedy bouře?“ otázal se šáh. Už neměl nejmenší chuť vidět další přístroje, a kromě toho si upřímně přál příchod bouře. „Kdy už konečně začne ta bouře?“ zeptal se vlídně. „Odhaduji, až zapadne slunce!“ pravil kapitán.

Šáh kráčel, kapitán za ním. Když vystoupili na palubu, byl den již skoro tak temný jako opravdová noc. Spěchal k nim důstojník ve službě, běžel, hnal se. Něco kapitánovi hlásil ve výrazech, které šáh ještě nikdy neslyšel. Panovník šel dále, aniž se o ty dva zajímal. Přistoupil k zábradlí a s upřímným potěšením pozoroval pěnu útočících, ustupujících divokých vln, které stále znovu dorážely na loď. Ta se začala kývat. Svět se začal kymáčet. Vlny byly jako zelené, černé, modré a šedé jazyky se sněhobílými okraji. Šáha náhle zachvátila silná nevolnost. Neznámá příšera hlodala a převracela se v jeho útrokách. Kdysi,

vzpomněl si, když byl ještě jako chlapec nemocný, velmi nemocný, pociťoval podobnou nevolnost.

Kapitána se zmocnilo dvojí rozrušení. Za prvé byl jeho pán churavý, a za druhé se blížila právě ona bouře, kterou tak lehkovězně předem vylhal. Kapitán už nevěděl, o co by se měl horlivěji starat. Zda o bouři či o pánovy obtíže. Rozhodl se věnovat svou pozornost šáhovi. Tím spíš bylo na místě, aby nařídil zajet co nejbliž k pobřeží. Natažen, zabalen do několika pokrývek, ležel šáh na palubě. Osobní lékař, kterého tak nenáviděl, podle jeho mínění jediný člověk, kterému už nikdy v tomto životě nemohl uniknout, se skláněl nad nemocným vládcem. Činil, co bylo samozřejmé: vpravoval do šáha baldrián. První těžké dešťové kapky dopadaly na měkký samet stanu, který pro šáha postavili. Vítr tiše rozezníval kroužky spojující stěny stanu se třemi kovovými tyčemi. Šáhovi se ulevilo. Věděl, že se venku blýská, hrom poslouchal se slastným uspokojením. Jeho nevolnosti zmizely, žádný div! Loď stála tiše, sotva dvě námořní míle od pobřeží. Jen moře bubnovalo s trvalou zlobou na lodní boky.

Tuto bouři jako by velkovezírovi seslalo nějaké neobyčejné milosrdenství nebes. V hbitých člunech dosáhli tajemníci uprostřed noci Konstantinopole. Ve stejně rychlých člunech se příštího dne, kolem deváté hodiny ráno vrátili. Šáh ještě spal. Přinesli telegram vídeňského velvyslance: ve Vídni očekávají Jeho Veličenstvo. Vše je prý připraveno k přijetí...

Také bouře zanikla. Nové, omyté slunce zářilo mocně a radostně, jako kdysi, před dávnými časy, v první den svého stvoření.

I kapitán zářil. Také velkovezír zářil. Loď plnou parou klouzala vstříc Evropě.

III

Jeho císařsko a královsko-Apoštolské Veličenstvo přijalo zprávu o šáhově návštěvě v osm hodin ráno. Uplynulo přesně dvě stě let, kdy nejstrašnější ze všech mohamedánů přitáhl proti Vídni. Tenkrát zachránil Vídeň opravdový zázrak. Mnohem hrozněji než kdysi Turci ohrožovali nyní staré Rakousko Prusové – a ačkoliv byli téměř méně věřící než mohamedáni – neboť byli přece protestanti –, neučinil Bůh proti nim žádný zázrak. Nebyl důvod obávat se synů Mohamedových víc než protestantů. Nadešla jiná, strašnější epocha, doba Prusů, doba Lutherových janičářů a Bismarcka. Na jejich černobílých korouhvích přísného smutku – nebylo sice vidět žádný půlměsíc, nýbrž kříž; ale byl to železný kříž. I jejich křesťanské symboly byly smrtící zbraně.

Na to všechno myslel rakouský císař, když mu podali zprávu o nadcházející šáhově návštěvě. Podobně uvažovali i císařští ministři. Šuškal se po Vídni, mluvívalo se o tom v kancelářích, přede dveřmi, za dveřmi, v kabinetech, na chodbách, v redakčních pracovnách, v kavárnách a dokonce i v *chambres séparées*. Všude se konaly přípravy na šáhovu návštěvu.

V den, kdy vlak šáha šáhů dorazil na vídeňské Nádraží Františka Josefa, uzavřely ulice čtyři čestné roty a dvě stovky pěších strážníků a strážníků na koních. Starostlivá pohostinnost Jeho císařského a královského Apoštolského Veličenstva se postarala, aby všechny vagony vlaku, který perského panovníka dopravil do Vídně, byly natřeny nabílo, panenskou bělobou, jako loď, do které šáh nastoupil v Konstantinopoli. Na nástupišti stála rota hudebníků kapely „Hoch- und Deutschmeister“ 4. pěšího pluku. Kapelník Josef Nechwal zavelel perskou národní hymnu. Činely a tympány, a cinkající standarda vojenské hudby zvaná Schellenbaum způsobovaly víc hluku, než perská národní hymna nezbytně vyžadovala. Turecký buben, naložený na jinak shovívavého a muzikálního mezka, rovněž nechtěl zůstat pozadu; a mezek

se čas od času třásl, jako by revoltoval; avšak ani bubeník, ani kapelník Josef Nechwal si toho nevšimli. Ten myslel na řády v Tillerově výkladní skříni.

Císař se v neobvyklé uniformě cítil nesvůj. Mimo to bylo horko: jeden z oněch předčasně zralých májových dnů, které jako by předjímal vrcholné léto. Skleněná střecha nad nástupištěm žhnula. Hymna se císaři vůbec nelíbila. Naslouchal jí se zřetelným respektem – s os tentativním respektem...

Když šáh vystoupil, císař ho zběžně objal. Šáh přehlížel čestnou rotu. Kapelník zavelel „Zachovej nám, Hospodine“. Peršané strnuli.

Nastoupili do kočárů a odjeli. Za modrými zdmi vojáků lidé vykřikovali: „Ať žije, ať žije, ať žije!“ Koně jízdnic strážníků se splašili, proti vůli jezdců se začali vzpínat a zranili dvaadvacet zvědavců. Poli cejní zpráva v novinách „Fremdenblatt“ mluvila „o třech případech omdlení“.

IV

Tyto tři záchvaty mdloby ani v nejmenším nenarušily radost vídeňského obyvatelstva z velkého šáha Peršanů. Všichni lidé, kteří přihlíželi jeho příjezdu a zůstali zdraví, včetně těch omdlevších, se rozradostněně vrátili domů, právě tak radostně, jako kdyby onou radostí byli obdarováni osobně oni. I železničáři a nosiči zavazadel byli šťastni a velmi se potili, neboť velký šáh Persie přijel s početnými a těžkými kufry. Naplnily ne méně než čtyři běžné nákladní vagony, které však v Terstu zapomněli připojit k panensky bílému dvornímu vlaku Jeho Veličenstva. Pobočník dvorního ceremoniáře Kirilida Pajidzani pobíhal po peroně sem a tam. Za ním přispěchal přednosta stanice Gustl Burger. Ve služebně přednosta stanice neúnavně cvakal Morseův přístroj. Nebohý přednosta stanice Burger nerozuměl ani hlásku z francouzštiny, jíž pobočník perského dvorního ceremoniáře mlel páté přes deváté. Jediný člověk, který by byl mohl v této zoufalé situaci pomoci, stál záviděníhodně znuděn před bufetem v restauračním sále první třídy. Byl to rytmistr baron Taittinger, od devátých dragounů, na neurčitou dobu detašovaný od svého pluku a přidělený dvorní a vládní kanceláři k takzvaným „zvláštním službám“. Baron se opíral o bufet, zády k oknu, čas od času se však otočil a s děsivým zalíbením pozoroval směšného přednostu stanice a jeho perského druha Kirilida Pajidzaniho. Taittinger ho už v duchu označil za „janičára“. Hodiny nad bufetem už ukazovaly třetí hodinu odpolední. Na půl pátou byl Taittinger smluven s paní Kronbachovou, u Hornbichla. Její muž byl majitel továrny na mýdlo a komerční rada, bydlila v Döblingu. Paní Kronbachová byla Taittingerova vášeň, jak si namlouval. Jednou si řekl, že ona je jeho vášeň, ustanovil ji svou vášní, a sám si to dokazoval tím, že jí v té chvíli zůstával věrný. Byla – dodejme hned – nikoliv jeho prvá, nýbrž druhá vášeň.

Tak se tedy opíral, rytmistr Taittinger, o bufet. Čas od času se podíval oknem ven, pak opět na hodiny přes světlovlasou slečnu, jež ho obsluhovala a kterou považoval za jeden z článků, které jsou nepostradatelné k poskytování železničních služeb. Radoval se, že venku ti dva tak rozčileně pobíhají, „janičár“ a přednosta stanice. Musel bohužel počkat, dokud kufry perského šáha nedorazí, a paní Kronbachová musela také počkat; to bylo špatné. Ale nedalo se nic dělat.

Konečně, bylo už půl čtvrté, rytmistr právě začal usrkávat čtvrté hennessy, přijel s mocným brzděním, jako by to byl opravdový expres, zvláštní vlak, který sestával pouze ze čtyř vagonů. Obsahoval zavazadla perského šáha.

Teprve v tomto okamžiku se Taittinger vyřítil na nástupiště. Zastavil přednostu stanice a pravil: „Musíte pracovat rychle! Už tak je to skandál, že panstvo musí takovou dobu čekat! Jeho Veličenstvo přijelo před půldruhou hodinou! Jeho Veličenstvo čeká rozčileně. Blamáž! Taková blamáž, pane přednosto!“

A aniž by čekal na odpověď, obrátil se baron na svého perského druha Kirilidu Pajdzaniho a řekl v oné plynulé francouzštině, jež zněla jako císařsko-královská franština a zdálo se, že je složena pouze ze slovíček: „Jak přesné! Jak přesné! Naše železnice je přece ta nejpřesnější na světě!“ Železniční dělníci a nosiči přispěchali. Sám přednosta stanice jim poroučel; mezitím rytmistr vychvaloval svému perskému druhovi pozoruhodné, přímo orientální zázraky ve vídeňských nočních lokálech.

Peršan naslouchal s dobrotivým úsměvem, který lhostejní světáci nasadí vždy, když je třeba skrýt porozumění. Z tohoto vlídného úsměvu baron rázem vyrozuměl, s kým má co do činění. Tenhle „janičár“ rozhodně „janičár“ nebyl. Vyzařoval ono staré milé, dobře známé ovzduší svěťácké lži; a baron se u něho hned cítil jako doma. Baron už v duchu označil Peršana za „šaramantního“ – nejvyšší pochvala, kterou uděloval. Pro něho totiž existovaly pouze tři sorty lidí: na vrcholu stáli „šaramantní“; pak přišli „bezvýznamní“; třetí a poslední sortu tvořili „nudní“. Kirilida Pajdzani – to bylo jisté – patřil k „šaramantním“. A náhle dokázal baron i obtížné jméno vyslovit tak hladce, jako by si už od dětství hrával s perskými kamarády. „Pane Kirilido Pajdzani,“ pravil rytmistr, „je mi líto, že jste byl tak dlouho zdržen. Tyhle železnice! Tyhle železnice! Věřte mi! My už toho odpovědného najdeme!“

Aby Peršanovi ukázal, že to nejsou prázdná slova, přistoupil k přednostovi stanice a prohlásil zvýšeným hlasem: „Takové svinstvo, pan přednosta stanice zajisté omluví to tvrdé slovo.“ „Pane rytmistře,“ odvětil přednosta, „to je opravdu svinstvo, totiž terstské svinstvo.“ – „Terst nebo ne, to je úplně fuk,“ řekl rytmistr ještě o něco hlasitěji. „Hlavní věc je, že Jeho Veličenstvo přijelo před dvěma hodinami, a kufrы ještě pořád nejsou na svém místě!“ Přednosta stanice Burger, který se začal ponenáhlu obávat, že bude přeložen, se přinutil k dobotivě a jakoby bezstarostné přátelskosti. Rychle ho napadla jediná vhodná odpověď a pravil: „Nejctěnější kufrы jsou už přece konečně tady, pane barone!“ „Tady, tady,“ poškleboval se rytmistr, „ale vůbec ne na patřičném místě!“

Ještě půlhodinu trvalo, než přeložili dvaadvacet těžkých kufrů Jeho perského Veličenstva. Pak teprve baron opustil nádraží. Naštěstí vůz, který dostal pobočník velkovezíra k užívání, ještě stále čekal. S dokonalou hranou ostýchavostí řekl Taittinger Kirilidu Pajidzanimu: „Jestli mohu prosit, rád bych se připojil, musím na určité místo.“ Peršan už ho nenechal déle lhát, nýbrž hned prohlásil: „Já sám jsem vás chtěl požádat o čest smět vás doprovázet až na ono místo, jež vám vaše služba prikazuje.“

Nastoupili. A kufrы se valily vpřed, na třech nákladních vozech tažených těžkými pinzgauerskými šimly. Cestou se rytmistr zvedl, klepl olivrejovanému kočímu na rameno a pravil:

„Zastavte až u Hornbichla.“

Kočí zvedl bič na znamení, že porozuměl. Ten naznačil ve vzduchu „ano“ a vydal ještě tiché prásknutí. S ulehčením, radostně klesl Taittinger znovu do polštářů, vedle „šaramantního“ perského přítele. U Hornbichla se vůz zastavil. Baron šel do zahrady, za křovím vpravo do „koutku lásky“, jak byl zvyklý onen stůl už deset let nazývat. Manželka komerčního rady Kronbacha čekala už čtvrt hodinu. Poprvé spatřila svého milence v parádní uniformě – jejich vztahy nebyly starší čtyř měsíců. Přílba se zlatou obroučkou ji oslepila, zapomněla na všechny výčitky, které si v oněch patnácti minutách pečlivě přichystala. „Konečně, konečně!“ zašeptala.

V

V příštích dnech rytmistr Taittinger šaramantního Kirilidu, perského pobočníka vrchního dvorního ceremoniáře, vůbec neopouštěl. V těchto hodinách se ukázalo, že šaramantní Kirilida ví všechno, víc než velkovezír. Bylo s ním možné pohovořit o všem. Vyšlo například najevo, že velkovezír vůbec nepociťuje odpor k pití v takové míře, jak by člověk soudil. Naopak; velkovezír měl sklon k nepřetržitým prohrškům proti zákonům koránu.

Během dvou odpoledních hodin se rytmistr dozvěděl nepoměrně víc informací a důležitějších, než se mohl za svého dlouhého života dozvědět profesor Friedländer, známý orientalista, jehož přizvali jako odborného poradce k oslavnému výboru. Profesor Friedländer totiž nepil. A to má člověk z toho, že nepije, myslel si baron Taittinger.

Ach, ten profesor Friedländer sám sotva věděl, kde by měl uplatnit svou vědu. Chybělo už jen málo, a byl by začal pochybovat o správnosti svého spisu, jemuž přece byly do základu vloženy naprosto exaktní, nezpochybnitelné výzkumy. Tak se profesor dozvěděl teprve nyní od barona Taittingera, po dvaceti letech studia orientalistiky, že mnozí mohamedáni pijí, dokonce sám velkovezír. Jeho pobočník, pan Kirilida, s nímž se Friedländer jednou setkal v Taittingerově společnosti, neměl ani ponětí o perské literatuře. Baron Taittinger dokonce o vrchním eunuchovi tvrdil, že si potajmu od zámeckých sluhů dává přinést džbánek s pivem od Wiesenthalera odnaproti, a že ho vypije jako kterýkoli normální křesťanský krejčí. Ještě víc matoucí než Taittingerova sdělení ale byly články nekompetentních novinářů. Marně se profesor Friedländer snažil různým šéfredaktorům sdělit pravdu dopisovým dementováním. Následkem jeho intervencí bylo pouze to, že novináři přišli do jeho vědeckého ústavu a dokonce do jeho bytu, aby získali rozhovory o Persii. Novináři chodili dokonce i na jeho přednášky.

Vojenskou přehlídku v Kagranu bohužel narušil silný dešť. Pod stanem, jehož tři šarlatově červené lněné stěny otravně pleskaly v průvanu, nadouvaly se a propouštěly dešťové kapky, nevydržel šáh déle než čtvrt hodiny. Nebyl nadšeným příznivcem vojenských podívaných. Zatímco roztěkaným zrakem přihlížel velkolepému trysku hulánů, kteří se jako nějaké ztělesnění ochočené bouře hnali přes mokrou zeleň luk, cítil, jak mu na vysokou hnědou kožešinovou čepici i na límec peleríny černé jak noc padají v otravně pravidelných intervalech neodbytné dešťové kapky. Kromě toho se bál o své zdraví. Evropským lékařům důvěřoval ještě méně než svému židovskému Ibrahimovi. Byl uvězněn a obležen cizími generály, kteří se deště nešťtíli a větru a psímu počasí byli zvyklí. Jezdeckvo tasilo šavle. Vojenská hudba vřeštěla z mokrých trubek, rachotila z promočených telecích kůží. Teď měla ještě přijít pěchota, potom dělostřelectvo. Ne! Šáh toho měl dost. Zvedl se, zároveň s velkovezírem, svým pobočníkem a s celou suitou. Vládce opustil stan, dešť proudil, on jediný se sehnul pod mokkými údery. Všichni ostatní, které potichu proklínal, ho následovali vzpřímení, jako by odcházeli pod jasným slunečním svitem. Vydal se směrem, kde předpokládal spásný vůz. S neklamným instinktem ohroženého našel hned místo, kde čekaly vozy. Bez ohlednutí nastoupil. Všichni ostatní právě tak. Na tribuně zůstali dva generálové, zahloubaní do vojenského spektaklu, kteří dali před šáhem přednost vojákům. Byla to promoklá přehlídka. Přesto však toho dne dostali vojáci vídeňské posádky vepřovou pečení, vařené brambory, hrášek a pžeňské pivo, a pro každého muže po jednom balíčku maďarských cigaret, nazývaných „úzkokolejně“.

Také příštího dne přišlo, ale to už nebylo důležité, neboť představení se konalo ve španělské jízdárně. Poznatek z předchozího dne, že exotický suverén nesnese studený vzduch, přiměl vybavit lóže v jezdecké škole tlustými, opravdovými perskými koberci, tkaninami z íránského města Šíráz, starobylými látkami z hradních komnat, tlustými polštáři z červeného sametu. Také na škvíry ve dveřích přibýly tenké kožené lišty, aby netáhlo. V místnosti vládlo téměř nesnesitelné dusno, i když byl sál neuvěřitelně rozlehlý. Šáh ze sebe shodil pelerínu. Těžká kožešinová čepice ho na hlavě nesnesitelně tížila. Růžovým hedvábným kapesníkem si čas od času stíral pot z čela. Pánové v jeho doprovodu činili totéž, zčásti aby ukázali, že i jim je horko, zčásti proto, že jim horko skutečně bylo. Tentokrát však perský šáh svou lóži neopustil.

Jeho vlastní stáj v Teheránu čítala dva tisíce osm set koní. Byli vybranější a mnohem cennější než ženy jeho harému. Tam, v šáhových stájích, byli ustájeni arabští hřebci, jejichž hřbety zářily jako hnědé zlato; bělouši z proslulého chovu v Jephthanu, jejichž hřívá byla měkká a hebká jako prachové peří a chmýří; egyptské klisny, dary ze dvora mocného imáma Arasbi Suriho; kavkazští stepní koně, dary cara všech Rusů; těžcí pommerští hnědáci, koupení za těžké peníze od lakotného pruského krále; i ještě napůl divoká zvířata, čerstvě dopravená z maďarské pusty, nepoddajná žádné lidské ruce, jakékoli lidské domluvě, a vzpurně setřásající i nejlepší perské jezdce.

Ale co byla všechna tato zvířata ve srovnání s lipicány císařské a královské španělské jezdecké školy. Vojenská kapela, seřazená na tribuně naproti císařské lóži, zahrála po perské hymně „Zachovej nám, Hospodine“. Do arény vjel nejdříve jezdec v perském kroji, jak jej šáh vídával pouze na portrétech svých předků a nikdy v Persii. Na hlavě měl vysokou čepici z beránčí kožešiny, po níž se táhly zlaté, spletené, tlusté šňůry; modrý, zlatem protkaný krátký pláštík, zavěšený napříč přes rameno; vysoké červené holínky ze surové kůže se zlatými ostruhami; po boku zakřivený turecký meč. Bělouše, na němž jezdec seděl, zdobilo krvavě rudé řemení. Herold, v bílém hedvábí, v červeném obutí, šel před ním.

Při perské melodii, která však šáhovi připadala neznámě známá, pocházela od kapelníka Nechwala, začal bělouš ihned předvádět vskutku duchaplné pohyby. Ve stehnech, v kopytech, v hlavě, v zadku, všude sídlila grácie. Ani slovo, ani hláska! Nelze mluvit o nějakém povelu. Poroučel jezdec bělouši, poroučel bělouš jezdci? Kolem bylo ticho. Všichni tajili dech. Ačkoli seděli tak blízko arény, že by se mohli dotknout zvířete i jezdce, pozorovali to divadlo lornony a operními kukátky. Blíž už to být nemohlo. Bělouš natáhl uši. Vypadalo to, jako by se tím tichem kochal. Jeho velké, tmavé, vlhké, chytré oko měřilo čas od času muže a dámy v ringu, důvěrně, pyšně a zkoumavě – a nečekal žádný potlesk jako nějaký bělouš v cirkusu. Jen jednou zvedl zrak k lóži Jeho Veličenstva, vládce Persie, jako by chtěl vzít zběžně na vědomí, pro koho sem byl zařazen. V pyšné lhostejnosti zvedl pravou přední nohu, jen lehce, jako by zdravil někoho sobě rovného. Nato se otočil kolem dokola, protože se zdálo, že si to hudba vyžaduje. Pak vstoupil lehce kopyty na rudý koberec, při zvuku činel se najednou dal do ohromujícího, ale vznešeného skoku, který byl i při hrané buj-

nosti umírněný. Náhle zůstal stát, počkal vteřinu na sladký tón flétny, aby jí pak, protože konečně přišla, naslouchal, a v jemném, přímo sametovém klusu, pouze v náznacích kličkoval, jako by se podvoloval náladám Orientu. Na krátkou dobu hudba zmlkla. A v této chvíli ticha nebylo slyšet nic víc než sotva znatelný něžný úder kopyt na koberci. Ve velkém harému perského šáha neprokázala – pokud si mohl vzpomenout – ani jediná z jeho žen tolik půvabu, vážnosti, grácie a krásy jako tento lipicánský bělouš z hřebčince Jeho císařského a královského Apoštolského Veličenstva.

Netrpělivě vyčkával šáh zbytek programu; tichou eleganci ostatních zvířat, která mu předvedli; jejich půvabnou bystrost; jejich štíhlá, obdivuhodná těla, zvoucí k oddanosti, bratrství, lásce; jejich mocnou mírnost a jejich líbeznou sílu. Šáh myslel jen na bělouše.

Řekl velkovezírovi: „Kup toho bělouše!“

Velkovezír spěchal do stájí. Štolba Türling však s důstojností císařského a královského ministra prohlásil: „Excelence, my nic neprodáváme. My jen darujeme – když to Jeho Veličenstvo náš císař dovolí.“

Otázat se Jeho Veličenstva si nikdo nedovolil.

VI

Zvedli se. Za čtvrt hodiny začínal ples.

V sále reduty očekávali dámy a pánové ve dvou řadách příchod monarchů. Tu a tam se vydralo z hrudi nějakého staršího muže nesmělé zakašlání. Bylo to pokašlávání, za něž se sám styděl ještě více než kašlající, kteří si drželi před ústy hedvábné kapesníky. Tu a tam zašeptala nějaká dáma něco nějaké jiné. Vlastně to nebylo ani šeptání, byl to jen jakýsi výdech, a přesto to v onom tichu znělo jako sykot.

V tichu se ozvalo sotva znatelné zařukání těžké černé hole na rudý koberec jako řádné zaklepaní. Všichni vzhledli. Křídly bílých, zlatem orámovaných dvojítych dveří, otevřených neviditelnýma rukama, přicházela Veličenstva. Z protilehlého konce zanotovala dvorní hudba perskou hymnu. Šáh pozdravil orientálním způsobem, ruku vedl na čelo a hrud'. Dámy provedly dvorní úklonu, pánové se hluboce poklonili. Jako polem zlámaných klasů kráčela Veličenstva, host a hostitel. Oba se usmívali, jak to zvyklost nařizovala. Usmívali se doprava i doleva, ačkoli jejich přívětivost nemohl nikdo vidět. Usmívali se na světlé i tmavé dámské účesy, lesklé mužské pleše a přesně učesané pěšinky.

Tři sta dvaadvacet voskovic ve stříbrných stojanech osvětlovalo a zahřívalo sál. Velký křišťálový lustr, který visel uprostřed, nesl jich ne méně než osmačtyřicet. Plamínky svíček se tisícinásobně zrcadlily v lesklém tanečním oválu parketu, až to vypadalo, jako by podlaha byla současně osvětlena zdola. Císař a šáh seděli na šarlachovorudě potaženém stupni, ve dvou širokých křeslech z lesknoucího se ebenového dřeva, která vypadala jako vyřezaná z černé noci. Vedle rakouského císaře stál dvorní ceremoniář. Jeho těžký, zlatem vyšívaný límec nenasytně sál, pil, hltal zlaté světlo svíček, vyzářoval je zpět, trpýtil se, zářil, uchvacoval dychtivě světlo, a opět je velkomyslně rozsypával, přímo soupeřil se svícny a dokonce je předstihoval. Vedle šáha stál velkovezír,

v černé uniformě. Mohutný knír visel nad jeho ústy majestátně a děsivě. Čas od času se usmíval v pravidelných přestávkách, jako by nějaká cizí moc řídila svaly jeho obličeje. Dámy a pánové byli představeni Jeho perskému Veličenstvu podle postavení a vážnosti. Důkladně si prohlížel ženy svýma žhnoucima dětskýma očima, v nichž bylo obsaženo vše, co jeho jednoduchá duše skrývala: chtíč a zvědavost, samolibost a smyslnost, milostnost a krutost, malost, a přes to všechno i majestátnost. Dámy vnímaly chtivý, zvědavý, smyslný, marnivý, hrozivý a majestátní pohled perského šáha. Lehce je zamrazilo. Milovaly šáha, aniž to věděly. Milovaly jeho černou pelerínu, jeho rudou, stříbrem protkanou čepici, jeho zakřivenou šavli, jeho velkovezíra, jeho harém, všechny jeho ženy v počtu tři sta pětadesát, dokonce jeho vrchního eunucha a celou Persii. Milovaly celý Orient.

Vládce Persie miloval v této hodině celou Vídeň, celé Rakousko, celou Evropu, celý křesťanský svět. Nikdy ve svém životě, tak bohatém na lásku a ženy, nepociťoval takové vzrušení – ani před mnoha lety, když ještě jako chlapec, sotva se stal mužem, poznal poprvé ženu. Proč mu v jeho domácím harému byly ženy lhostejné a dokonce na obtíž, a proč se mu zde ve Vídni zdálo, že ženy patří k podivuhodnému, jemu ještě zcela neznámému lidu, zvláštnímu rodu, který je na čase teprve objevovat? Jeho tmavohnědý obličej se mírně zarděl, jeho tep bil mocněji, drobné perličky potu na hladkém, mladistvém, bezvrásčitém, nevinném, bronzovém čele. Bavlněný zelený šátek přiložil hbitě k očím. Pak jej zase zastrčil do hluboké kapsy, která byla připevněna ve vnitřku jeho rukávu, a jeho štíhlé, ohebné prsty si hrály stále rychleji se šňůrkou z velkých, namodralých perel, které mu zdobily zápěstí. Také tyto jindy tak studené kameny, které prstům vždy poskytovaly chladivé uklidnění, mu dnes připadaly horké, vyzařovaly nepokoj. Až dodneška znal šáh jen nahé a zahalené ženy: těla a oděvy. Poprvé spatřil zahalení a nahotu zároveň. Oděv, který jako by chtěl zároveň sám od sebe spadnout, a přece zůstal pevně vězet na těle; podobalo se to nezavřeným dveřím, jež se přece neotvíraly. Když ženy provedly dvorní úklonu, zachytil šáh ve zlomku vteřiny počátek prsou, na nich světlý zákmit chmýří na bílé nahotě. A okamžik, kdy dámy zvedly oběma rukama sukni, dříve než stáhly koleno zpět, měl pro něho něco nepojmenovatelně cudného a zároveň nevýslovně hříšného. Byl to příslib, že nemají v úmyslu být zdrženlivé. Samé nezamčené dveře, které se nesmějí otevřít, myslel si vládce Persie, mocný vlastník harému.

Tedy každá napůl otevřená a zároveň uzamčená žena, každá z nich, byla pro něho přitažlivější než celý harém, naplněný třemi sty šedesáti pěti nezahadnými, lhostejnými těly bez tajemství. Jak nevyzpytatelné musí být umění lásky západních zemí! Jaká zvrácená rafinovanost nezahalovat obličej žen! Co mohlo být na světě utajenější a zároveň odkrytější než obličej ženy? Jejich přivřená oční víčka prozrazovala a skrývala, slibovala a zabraňovala, odhalovala a odpírala. Co byl lesk čelenek, které nesly ve vlasech, ve srovnání s černým, hnědým, světlym třpytem samotných jejich vlasů a kolik odstínů bylo uvnitř těchto barev? Tady byla černá modrá jako noc vrcholného léta, jinde zas tvrdá a matná jako ebenové dřevo. Tahle hnědá byla zlatá jako poslední pozdrav zapadajícího večera a tamta zase narůžovělá jako ušlechtilý javorový list pozdního podzimu. Tato světlá byla veselá a bezstarostná jako zlatý déšť v jarní zahradě, a jiná mdle stříbrná jak první jíní v časně ranní hodině podzimu. A přitom všem si člověk uvědomoval, že každá z těchto žen patří jedinému muži nebo brzy patřit bude! Každá z nich je jako strážný drahokam!

Ne! Na to nechtěl šáh v tomto okamžiku myslet. Trapné, škodlivé nápady. Přijel do Evropy, aby měl požitek z jedinečnosti, aby zapomněl na hojnost, uloupil hlídané, porušil zde panující právo, jen jednou, pouze jedinkrát se podílel na rozkoši z protiprávního vlastnictví a vychutnal zcela zvláštní, rafinovaný způsob Evropanů, křesťanů, příslušníků Západu. Když začal tanec – zprvu to byla polka –, pomátly se jeho smysly úplně. Na vteřinu zavřel své velké, krásné, zlatohnědé, nevinné srnčí oči, zastyděl se sám před sebou za chtíč a zvědavost, jejichž vzplanutí ve svých očích pocítil. Všechny se mu líbily. Ale nebylo to pohlaví, co postrádal. Tesknil po lásce, to věčné mužské toužení po té zbožňované, božské, po bohyni, po té jediné. Všechny radosti, které mu pohlaví žen mohlo poskytnout, už přece zažil. Jemu chybělo už jen jedno: bolest, kterou může způsobit pouze ta jediná.

Nachystal se tedy k volbě. Mezi ženami v sále stále více rozlišoval. U té či oné měl za to, že odhalil více či méně skryté vady. Konečně zůstala jedna, jediná: byla to hraběnka W. Znali ji všichni.

Světlovlasá, zářivá, mladá a obdarovaná oněma očima, o nichž by se mohlo říci, že jsou zvláštním druhem fialek s pomněnkovým třpytem, byla už po tři roky, od svého prvního plesu, pastvou pro oči společnosti, pro muže právě tak žádoucí jako uctívanou bytostí. Náležela k oněm dívkám, které byly po mnoho dnů bez jakékoli jiné zásluhy